

ASPECTE CRIMINALISTICE ÎN INVESTIGAREA ÎNCĂLCĂRII REGULILOR DE CREDITARE

CZU: [343.9.018 + 343.37]:347.73(478)

Dumitru CUCU

*Școala doctorală Științe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova*

FORENSIC SCIENCE ASPECTS OF INVESTIGATION IN THE FIELD OF ILLEGAL BANKING LOANS

The goal of this articles is to present a large assortment of methods of forensic science to investigate criminality in the banking and nonbanking domain. Nearly eight years ago in the banking system of Republic of Moldova, have taken place a scandalous event in the banking sector what is known as "the banking fraud". This event has shaken all civil society. Although this event shook society, the banking fraud until present is not discovered. In the reality, to achieve the aim of investigation is very difficult because banking criminal cases have a tremendous peculiarity – financial systemic complexity. Meanwhile in this item I have established a classical and fundamental methods from forensic science for criminal investigation body to realize specific objectives to figure out who is final gainer in the simple illegal banking loan.

Keywords: *banking loans, credits, credit policy, due diligence, due prudence, corporate governance, protect of trust.*

Metodica cercetării unor categorii de infracțiuni este compartimentul final al criminalistici și reprezintă un sistem științific fundamentat de recomandări privind utilizarea prevederilor teoretice generale, mijloacelor și metodelor tehnicii criminalistice, tezelor și procedeele tacticii criminalistice la cercetarea, descoperirea și prevenirea unor categorii concrete de infracțiuni [1].

Potrivit opiniei notoriului savant criminalist Mihail Gheorghîță, criminalistica, ca și orice altă știință de sine stătătoare, elaborează metode proprii de cunoaștere a realității (faptelor reale) aplicând și metode din diverse domenii ale științei contemporane [2, p.27].

Din nefericire, doar instrumentele specifice dreptului penal pot limita tendința de fraudare a instituțiilor de credit [3, p.9].

În acest articol ne propunem să prezentăm metodele criminalistice la investigarea infracțiunii prevăzute de art.329 CP RM [4].

Convențional, piața financiară în Republica Moldova se conturează în tipul de bancară și nebanară. Această distincție vizează autoritățile centrale de supraveghere

a piețelor financiare, Comisia Națională a Pieței Financiare fiind autoritatea care supraveghează piața financiară nebancaară și Banca Națională a Moldovei fiind autoritatea centrală care reglementează și supraveghează piața financiară bancaară [5].

Or, încălcarea regulilor de creditare și acordare a împrumuturilor, în special prin neglijarea cerințelor de lichiditate, prudență poate genera șocuri, dezechilibre, instabilitate, crize în sistemul financiar bancaar sau nebancaar care, la rândul său, poate evolua în incapacitatea de plată a băncilor (riscuri sistemice), riscul de lipsă a lichidităților. Incapacitatea de plată a unei bănci din sistemul bancaar al statului generează, pe cale de consecință, tensionarea întregului sistem bancaar, instabilitate și presiune pe restul băncilor din cadrul sistemului care ca finalitate se poate transforma în colaps financiar-bancaar (reacție în lanț) [6].

În Republica Moldova, activitatea de creditare a agenților economici este condiționată și de obiectivele pe care le urmărește:

- acumularea și redistribuirea temporară a mijloacelor bănești pe piața financiară;
- creditarea economiei în scopul creșterii veniturilor bănești;
- acordarea de credite și de mijloace bănești suplimentare în economie pentru menținerea agenților economici;
- punerea în circulație a instrumentelor de credit;
- dezvoltarea evaluării proceselor investiționale în scopul creditării etc.

Baza pentru formarea și dezvoltarea proceselor de creditare, precum și caracteristicile lor, o constituie **politica de creditare**. Cu ajutorul acestei politici băncile comerciale din Moldova efectuează plasamente profitabile ale pasivelor în diverse produse de creditare cu condiția consolidării portofoliului de clienți și optimizării riscurilor financiare.

Politicile de creditare a băncilor comerciale din Republica Moldova vizează, *inter alia*:

- satisfacerea cererii de credit din societate;
- prevenția (riscurilor de credite neperformante) combinată cu diligența [7].

În Republica Moldova, un rol central în prevenirea creditelor neperformante îi revine autorității centrale de supraveghere, care este Banca Națională a Moldovei, în același rând Comisiei Naționale a Pieței Financiare în domeniul creditării nebancaare. Rolul acestor autorități de reglementare, autorizare și supraveghere este emiterea actelor regulatorii în domeniile strict atribuite și controlul, monitorizarea, intervenirea, sancționarea participanților pieței [8].

În activitatea ofițerului de urmărire penală o importanță esențială au cunoștințele și experiența în domeniul criminalisticii, care îl ajută să caute, să aleagă și să înțeleagă mai bine informația de care are nevoie sau pe care deja a obținut-o. Cunoștințele și experiența profesională mai sunt și o condiție a activizării imaginației care îl va ajuta să restabilească evenimentul infracțiunii în formă de caracteristică criminalistică a acestuia [9].

Infracțiunile din domeniul financiar-bancaar și nebancaar comportă anumite trăsături proprii doar lor. Derivând din practica organelor de urmărire penală, aceste

tipuri de infracțiuni sunt săvârșite de un cerc de subiecți din mediul intelectual, care dețin un anumit minim de cunoștințe în domeniu sau cu vaste experiențe în domeniul financiar contabil, administrare sau de business. Potrivit regulii generale privind obiectul probațiunii, stipulate în art.96 CPP RM, organului de urmărire penală îi revine sarcina și obligația de a dovedi circumstanțele specifice faptelor penale financiar-bancare [10].

În fiecare caz concret de investigare a faptei penale prevăzute de art. 329 CP RM, organul de urmărire penală urmează să stabilească mai multe elemente, precum:

- politica de creditare a băncii comerciale (care, de regulă, este clasificată ca secret bancar sau comercial) sau a organizației de creditare nebanară;
- delimitarea exactă a atribuțiilor de serviciu și competență în rândul funcționarilor bancari, precum dreptul de decizie privind acordarea sau neacordarea creditului (comitetul de creditare), situație similară și organizațiilor de creditare nebanare;
- cercul de funcționari bancari responsabili de verificarea datelor prezentate de solicitant (funcționarii care au examinat și avizat dosarul de creditare în particular) instituției bancare pentru tragerea creditului și rolul său în întreaga procedură de acordare a creditului;
- cercul de funcționari de stat responsabili de verificarea participantului la piața financiară (funcționarii care au participat la verificarea faptului sau tematicii de control al participantului) și rolul fiecăruia în procesul de acordare a creditului;
- interacțiunea și legăturile dintre participanții la raportul juridic de creditare și împrumut în scopul determinării eventualelor conflicte de interes și situații de interes material sau personal la acordarea împrumutului sau creditului (persoanele afiliate, angajați etc.);
- determinarea condițiilor și regulilor interne care trebuie să fie parcurse și respectate pentru acordarea creditului (documente care la fel constituie secret bancar sau comercial);
- stabilirea existenței sau inexistenței prejudiciului instituției de creditare (fie bancară, fie nebanară) și în cazul în care este stabilit prejudiciul – mărimea și impactul lui pentru instituția de creditare, cota creditului împrumutului în portofoliul de credite;
- managementul per ansamblu al băncii (acționariatul, organele colegiale de conducere a băncilor);
- actele interne care vizează procedurile administrative interne, mecanismele de control intern, mecanismele de identificare, administrare, monitorizare, raportare și înregistrare a tuturor expunerilor mari ale băncii;
- regulamentul intern privind prestarea serviciilor care se referă la modul de evaluare a bonității beneficiarului, la criteriile și condițiile de prestare a serviciilor, care regulamentar se păstrează la sediul organizației pentru creditele nebanare;

- modalitatea, locul în care și timpul când s-a acordat credit sau împrumut beneficiarului;
- scopul creditului bancar și urmărirea destinației utilizării resurselor financiare (în situațiile de finanțare a procurării din credit a instrumentelor financiare de afiliați);
- beneficiarul creditului de jure și beneficiarul efectiv de facto al creditului, persoană fizică, persoană juridică, genul de activitate, reputația pe piață, fondatorii (asociați, acționari), timpul fondării etc. [11].

Pentru a determina cercul de participanți – fie funcționari bancari, fie funcționari de stat ai autorității de supraveghere, responsabili de acordarea creditului, împrumutului etc., organul de urmărire penală sau de investigații urmează să aplice cu tenacitate metoda criminalistică observația. Prin această metodă se va reduce cercul de subiecți inutili care trebuie verificați în scopul atribuirii anumitei calități în procedura penală (martori, bănuți, învinuți).

Abordând metoda modelării la investigarea infracțiunii prevăzute de art.239 CP RM, trebuie avut în vedere aspectul că la creditarea sau obținerea unui împrumut de la o instituție de credit (fie bancă sau entitate nebancară) de multe ori participă un cerc mai larg de participanți. Organului de urmărire penală îi revine sarcina de a stabili și modela întreaga schemă infracțională (prin semne grafice sau cu ajutorul softurilor de calculator), precum funcționarii bancari, care contrar cadrului normativ au acceptat debursarea creditului și legătura lor cu potențialii beneficiari sau garanți.

În linii mari, categoria de observații se aplică cu semnificația percepției premeditate și consecvente a unui obiect sau fenomen în vederea cunoașterii acestuia și a elementelor ce îl particularizează. Ca una dintre principalele forme de cunoaștere a realității lumii materiale observația se caracterizează prin natura sa deliberată și, în prealabil, orientată. Percepția imediată, originală și consecventă constituie forma inițială esențială a procesului de identificare a obiectelor, fenomenelor și faptelor cu semnificații criminalistice [12].

Deci, metoda observației este pe deplin aplicabilă la analiza actelor și acțiunilor aferente și permissive procedurii de acceptare spre debursare a creditului și care au stat la baza emiterii Deciziei de acordare a creditului în condițiile convenite de către părți raportate la politicile de creditare. Deseori aplicarea acestei metode este bruiată de volumul mare de obiecte și documente care trebuie să fie selectate sau filtrate, inclusiv de acte contabile ce cuprind cifre care nu tot timpul prezintă claritate sau informație contabilă consistentă. Considerent din care această metodă este benefică de a fi combinată cu metodele matematice, de regulă, încadrate în softuri specializate pentru calcule automate.

În activitatea practică de investigare a infracțiunii prevăzute de art.329 CP RM, stabilirea prejudiciului este destul de neuniformă. Or, la baza acordării creditului sau împrumutului se află o tranzacție pur civilă, cum este creditul bancar sau împrumutul (art.1242, art.1763 CC RM). Potrivit art.19 alin.(2) CC RM, se consideră prejudiciu

patrimonial atât cheltuielile pe care persoana lezată le-a suportat sau urmează să le suporte pentru restabilirea dreptului (dauna reală), cât și profitul ratat [13].

În fiecare caz particular organul de urmărire penală urmează să stabilească mărimea prejudiciului cauzat instituției de creditare și specificul instituției de creditare (bancă sau organizație nebancaară). În practică se întâmplă că organul de urmărire penală se limitează la calcularea prejudiciului în limita sumei debursate (fie în numerar, fie fără numerar, virament). Însă, trebuie luat în calcul că sumele creditate (plasate) beneficiarilor, de regulă, provin din depozitele atrase de la deponenți și în asemenea situație banca nu poate stopa sau suspenda achitarea ratei dobânzilor deponenților doar pe motivul că în urma creditului neperformant s-au redus intrările de mijloace bănești în activul băncii sau asociației de economii și împrumut.

Or, formula generală de calculare a dobânzilor la credit derivă din depozitele atrase de la deponenți, rata medie ponderată la depozitele noi atrase și plus marja procentuală a băncii după cum este prevăzută de rata de bază la creditele BNM pe termen lung sau ratele de bază ale dobânzilor, precum depozitele overnight, creditele overnight. Rata de bază se aprobă în calitate de rată de referință pentru principalele operațiuni de politică monetară pe termen scurt. Facilitatea de depozit și facilitatea de creditare se înscriu într-un coridor simetric ± 3 puncte procentuale față de rata de bază [14].

Politică de creditare a băncii comerciale înseamnă combinația de documente, factori și acțiuni care vizează dezvoltarea unei instituții financiare în domeniul creditării. Aceasta este o condiție fundamentală pentru crearea/formarea sistemului de documente, care în viitor vor reglementa toate activitățile în cadrul sistemului de credite. În cadrul politicii de creditare sunt incluse: obiectivele de creditare și normele de punere în aplicare a acestora, reglementările, standardele și tehnicile pentru a asigura eficiența proceselor de creditare [15].

Afacerile entităților reglementate ale sistemului financiar sunt afaceri cu un înalt grad de risc, antrenând economiile unui mare număr de persoane.

Acordul Basel II permite băncilor să opteze între un model de bază (standard, simplificat), în care calculul pornește în principal de la factori cantitativi și mai multe modele avansate, care pun accentul pe factorii calitativi ai portofoliului și permit adaptarea în funcție de necesități pentru fiecare bancă în parte [16, p.101, 103].

Într-o altă modalitate, organul de urmărire penală trebuie să determine prejudiciul în cazul organizațiilor de creditare nebancaară, de la care activele nu provin din depozitele plasate de deponenți în instituție, ci din creditele subordonate. În această situație este recomandabil ca organul de urmărire penală să se limiteze la corpul sumei de împrumut acordat în calitate de prejudiciu [17].

Într-o altă ordine de idei, criminaliștii din Federația Rusă conchid că la investigarea infracțiunilor din segmentul financiar-bancar urmează a fi luate în calcul și cauzele care au facilitat acordarea ilegală a creditului sau împrumutului, precum și factorii care se referă la gradul de vinovăție a persoanelor implicate, printre care:

- Lacunele legislative în domeniul creditării sau reglementarea defectuoasă a procedurii de examinare și acceptare a unui credit sau împrumut;

- Nerespectarea condițiilor și cerințelor care sunt inserate în actele normative de reglementare ale autorității sau în actele corporative interne;
- Acceptarea creditelor și împrumuturilor în situația de prezentare a dosarului de creditare incomplet sau defectuos format;
- Verificarea superficială a solicitanților de credite și împrumuturi (persoane fizice sau juridice) fără studierea detaliilor din istoria creditară;
- Emiterea deciziilor de acordare a creditelor de către subiectul necorespunzător al instituției de credit;
- Acordarea creditelor sau împrumuturilor fără existența garanțiilor personale sau reale adecvate [18, p.281-282].

Or, din practica pozitivă a băncilor se deprinde că persoana solicitantă cu o istorie de credit compromisă sau pătată este predispusă de a repeta relele practici de eschivare de la restituirea creditului sau în general de a urmări din start scopul de a fraudă banca. Organul de urmărire penală urmează să stabilească cu exactitate dacă funcționarii bancari au accesat această resursă informațională și în cazul în care se va dovedi neaccesarea datelor va constitui un punct de reper pentru organul de urmărire penală la elaborarea versiunilor [19].

Referințe:

1. GHEORGHITĂ, M. Noțiunea, obiectul și sarcinile metodicii criminalistice. În: *Materialele Conferinței „Promovarea drepturilor omului în contextul integrării europene: teorie și practică”*. Chișinău, 2013, p.89-95. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/89-95_6.pdf
2. GHEORGHITĂ, M. *Tratat de Criminalistică*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2017. 872 p. ISBN 978-9975-53-834-3
3. SORESCU, L. *Insolvența bancară în dreptul comerțului internațional*: Monografie. București: Universul Juridic, 2010. ISBN 978-973-127-222-1
4. Codul penal al Republicii Moldova nr.985 din 18-04-2002.
5. Legea privind Comisia Națională a Pieței Financiare, nr.192-XIV din 12.11.1998 (în vigoare din 04.03.1999).
6. Legea cu privire la Banca Națională, nr.548-XIII din 21.07.1995 (în vigoare din 12.10.1995); Legea privind activitatea băncilor, nr.202 din 06.10.2017 (în vigoare din 01.01.2018).
7. ȘESTACOVSCAIA, A., STRECHI, M. Politica băncilor comerciale privind creditarea întreprinderilor în Republica Moldova. În: *Anuarul Științific al Institutului de Relații Internaționale*, 2007, nr.5. ISSN 1857-1840
8. Legea cu privire la piața de capital, nr.171 din 11.07.2012.
9. GHEORGHITĂ, M. *Rolul ofițerului de urmărire penală la cercetarea criminalistică a infracțiunilor*. Disponibil: https://juridicemoldova.md/7086/rolul-ofiterului-de-urmarire-penala-la-cercetarea-criminalistica-a-infracțiunilor.html#_ftnref1
10. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr.122 din 14-03-2003; Hotărârea Băncii Naționale al Moldovei cu privire la aprobarea Regulamentului cu privire la tratamentul riscului de credit pentru bănci potrivit abordării standardizate nr.111 din 24.05.2018 (în vigoare din 30.07.2018).

-
11. Legea privind activitatea băncilor, nr.202 din 06.10.2017 (în vigoare 01.01.2018); Hotărârea Băncii Naționale a Moldovei nr.103 din 16.04.2020 (în vigoare 01.01.2021) cu privire la aprobarea Regulamentului cu privire la tratamentul riscului de ajustare a evaluării creditului pentru bănci.
 12. DORAȘ, S. *Criminalistica*. Chișinău: Cartea Juridică, 2011. ISBN 978-9975-53-015-6
 13. Codul civil al Republicii Moldova, nr.1107 din 06.06.2002.
 14. <https://www.bnm.md/ro/content/ratele-dobanzilor>; Regulament cu privire la depozitele overnight acceptate de Banca Națională a Moldovei de la bănci, aprobat prin HCA al BNM nr.65 din 27.03.2003; Regulamentul BNM nr.423 din 28-12-2000 privind modul de acordare de către Banca Națională a Moldovei a creditelor overnight.
 15. <https://banci.org/article/principy-postroeniya-kreditnoj-politiki-kommercheskih-bankov-moldovy-253>
 16. PIPEREA, Gh. *Insolvența: legea, regulile, realitatea*. București: Wolters Kluwer, 2008. ISBN 978-973-1911-10-6
 17. Legea cu privire la organizațiile de creditare nebanară, nr.1 din 16.03.2018 (în vigoare 01.10.2018).
 18. КОРШУНОВ, О.Н., СТЕПАНОВ, А.А. *Курс криминалистики в трех томах*. Том III. Санкт-Петербург 2004. ISBN 5-94201-327-6
 19. Legea privind birourile istoriilor de credit, nr.122 din 29-05-2008.